

MÚZSA — papucsban

A televízió adását ma — szerényen számítva — két millióan figyelik, és számuk napról napra növekszik. Ez a tény kérdéseket ad fel, és feladatok elé állít. A televízióknak nemcsak kielégítenie kell a különféle, gyakran ellentétes igényeket, de nevelnie is kell. A többi műzsának is kötelessége ez, kétségkívül. A választék és a minőség mellett irányító eszköz lehet számukra a kiállítás is: a könyvkiadó például figyelmet kelthet egy-egy értékes könyv iránt a szép, tetszetős, »blickfangos« kötéssel. Vajon a televízió nem tehetne meg valami hasonlót?

Miképpen lehetne külsőben, első tekintetre is különbséget tenni műsor és műsor között, miképp lehetne tetszetős formával »beadni« a közönségnek — illetőleg a közönség még idegenkedő részének — a művelődés szempontjából fontos, de számukra talán még idegen értékeket? Bizonyára sok lehetőség van erre; hadd javasoljak most egyet. A rádió párhuzamára utalok. Sok érdekes műsor-keretne lenne szükség, sorozatokra. A rádió egész csokorra valót produkál ezekből: Pódium, Rádiószínház, a Rádió Világszínház, Glóbusz, Élőszóval-muzsikával, Gondolat, Családi körben stb. A televízió is ért már el eredményeket ezen a téren. Az Irodalmi Klub, a Zenélő órák helyes és bevált kezdeményezés. De nem elegendő. Sokkal több hasonló — és mégis más — műsorra lenne szükség, hogy a változatos, gazdag programfajták minél szélesebb közönségrétegeket nyerjenek meg az igényesebb szórakozásnak. Így például az irodalomtörténet és a drámatörténet, a filmkultúra, a költészet számos sorozatban kaphatna helyet; a képzőművészeti kultúra terjesztésére kezdett próbálkozások is vonzóbb, érdekesebb és változatosabb formát kaphatnának.

A televízió egyébként is sokat tehet az irodalom megkedveltetésé-

re, arról nem is szólva, hogy az irodalomtörténet szinte kimeríthetetlen kincsesbánya a tv számára. Minden művészetnél inkább a televízió alkalmas az irodalom korszerű tolmácsolására, méghozzá az irodalmi anyag sérelme nélkül, vagyis nem »comic« módszerrel. A nagy sikerű *Maupassant*-filmsorozat és a legutóbbi irodalmi adaptáció sikere ékes példa erre. A magyar irodalom története több sorozatra is elegendő lenne (nem ilyen száraz, tudákos címmel, persze). Novellairódmunk is sok-sok adást ilhethetne; alig kell változtatni az alapszövegen, csak épp a *Maupassant*-sorozatból ismert módszerrel egy kicsit dramatizálni.

Mielőtt továbbmennék e gondolatsoron, tárgyilagosan állapítsuk meg, hogy az ilyesfajta ötletek megvalósítása nemcsak a televíziósokon múlik. Kevés a stúdió; kevés az anyagi erő; kevés a színész — és még sok minden kevés ahhoz, hogy a tv minden jó ötletet megvalósíthasson. Tudjuk, hogy a tv fejlesztése így is sok anyagi erőt igényel, azt is tudjuk, hogy fejlődik. Mégis tanulmányozni kellene, vajon elegendő-e a fejlesztés mostani mértéke? A tv kultúrpolitika jelentőségéhez mérve kielférhető-e az íróknak, színészeknek, vendégművészeknek juttatható honorárium? Úgy gondoljuk, hogy átfogó tervet kellene kidolgozni a televízió stúdióviszonyainak, honorárium-lehetőségének, technikai korszerűsítésének biztosítására.

Ha rendeződnének a tv anyagi-műszaki lehetőségei, bővílné a műsor is. Mostanában dicséretesen megkezdte a tv például saját színházának — vagy színpadának — kiépítését. Miért ne lehetne ezt bővíteni? Akár olymódon is, hogy ez enyhítené a stúdióhiányt? Miért ne lehetne például egy-egy színház együttesével külön a televízió számára betanítatni egy-egy drámatörténeti érdekességet, kísérleti, stúdiószerű darabot, az élő irodalom egy-

egy figyelmet érdemlő alkotását? Miért ne lehetne ezeket a televízió műsorába illeszteni, egyeseket akár »éjjeli tv-színház« formájában Új darabok bemutatására is nyílna így lehetőség, az eddignél szorosabb együttműködés létesülhetne a vidéki színházakkal. Tegyük hozzá: természetesen az ilyen műsorokra, a színházak vendégjátékára a képernyőn, elsősorban, a hétfői napok lennének alkalmasak, amelyek érthetetlen módon még mindig a színházak és a tv közös színpadjai. Minimális díszlettel, a televízióknak megfelelő csekély dramaturgiai átdolgozással, a helyi erők gazdag felhasználásával a televízió műsorának gyöngyszemei lehetnének ezek a »tv-színház« műsorok, amelyek ezenfelül a drámairodalom klaszszikusainak és élő jeleseinek sereg-szemléjét is jelenthetnék. (Ez a módszer elsősorban a vidéki színházak szerepeltetésére lenne alkalmas.)

Ma már nyilvánvaló, hogy a televízióknak a filmkultúra terjesztésében is hallatlan lehetőségei vannak. Az egyetlen olyan orgánus, amely élő illusztrációkkal tarkíthatná kritikáit. Esztétikai ismeretterjesztésre, a vizuális kultúra megkedveltetésére mi sem alkalmasabb a tv-nél. Sajnos, ma ezzel a tv még alig-alig él; pár kezdeményezést — jót és kevésbé jót egyaránt — abbahagyott ugyan, de még nem találta meg a közönségnek is tetsző, a célnak is megfelelő változatos formákat. Arról nem is szólva, hogy a filmhez bevezetőt, esetleg *előzetes vitát* is lehet sugározni, amely magára a filmre és megfigyelésre érdemes erényeire irányítja a figyelmet. Kísérleteztek már effélével, de rendszerint rosszul. A száraz, tudákos, történelmi adatokkal zsúfolt, szakkifejezésekkel terhelt bevezető rosszabb, mintha semmi sem hangzott volna el. Arra is ügyelni kell, hogy a bevezető — akár előadás, akár vita formájában hangzik is el, bár az utóbbi mindenképpen jobb — érdeklődést keltsen, és ne csökkentse az érdeklődést; egyes jele- netekre például úgy is rá lehet irányítani a figyelmet, hogy a nézőnek nem támad már előre az az

érzése: mindent tudok, most már akár meg se nézem a filmet.

A filmkultúra változatos szolgálata a televízió és a film együttműködésének egyik oldala. Együttműködést írtam és nem versengést; most már nálunk is mindinkább függetlenedik egymástól a mozi-műsor és a tv. Ez másfajta versengést jelent, mint amiről eddig panaszkodtak a filmesek: most már a közönség nem azért nem megy moziba, ha nem megy, mert a filmet úgyis látja majd a tv-ben. Most már nem lehet erre az évrre háritani egy-egy kudarcot.

Van azonban a versengésnek más lehetősége is. Elsősorban a magyar filmgyártás és a tv-filmek művészi versenyére gondolok. A Hunniának számos eddigi problémája mellett most már számolnia kell azzal is, hogy az általa elutasított szűzséket talán átveszi a tv. Ez ma még csak a művészi ambícióknak kedvez; tudunk olyan filmrendezőről, aki a filmgyári alkotócsoport által visszautasított kedves filmtémáját a televízióban kívánja megvalósítani, bár ez anyagilag komoly veszteséget jelent, mert a tv meglehetősen rosszul fizet. De ha a televízió anyagi lehetőségei megnövekszenek, akkor ez a hátrány is eltűnik, s mivel a tv talán nagyobb lehetőségeket biztosít, feltétlenül nagyobb publicitással jár, rendezőket és művészeket fog akaratlanul is átcsábítani a filmgyárból a tv-stúdióba. Bár már ott tartanánk; hiszen ez a művészi verseny nagy lehetőségét rejti magában!

Természetes, hogy az elmondottak csak néhány villanás a tv előtt álló problémákból, és feladatokból, amelyekről állandó vitát kellene kezdeményeznünk. Hiszen ez a papucos múzsa igen nagy jelentőségű: ma kétféleképpen nézőnek viszi haza hetente ötször, huszonnégy órára a kultúra gazdagságát, holnap még többnek, és még többször. A fejlődés azonban csak akkor lesz igazi, ha az új múzsa produkcióit már nemcsak papucsban nézzük, hanem tudatosan odafigyelve, ha szabad így mondani: ünneplő ruhában.

ZAY LÁSZLÓ